

Een drieluik

Gesprekspapier over Ruth 3 voor de Amstelgemeente december 2020

We gaan verder met de behandeling van het boekje Ruth. De vorige keren hebben we gezien dat de schrijver ons in het personage van Ruth in aanraking laat komen met Gods diepe liefde. Ik schreef in het eerste gesprekspapier dat het woord 'liefde' als zodanig niet voorkomt in het boekje, maar dat de schrijver een ander – eigenlijk veel dieper – woord gebruikt om aan te geven waar het over gaat, namelijk het Hebreeuwse woord *chesed*: 'liefdevol handelen dat de normale gang van zaken overstijgt'. Dat liefdevolle handelen zien we terug in Ruth: zij laat haar eigen land achter om zichzelf in kwetsbare liefde te hechten aan Noömi die zich op haar beurt juist volkomen verbitterd wil losmaken van alles en iedereen. In Ruth konden we zo al de contouren zien van Gods liefdevolle handelen in en door Jezus Christus, die in kwetsbare liefde zijn 'thuis' bij God achter zich liet om zich liefdevol te hechten aan mensen die zich het liefst van alles en iedereen afschermen.

Ruth 3 kun je benaderen als een drieluik, waarbij de scene op de dorsvloer en de liefdevolle handeling van Ruth centraal staat, terwijl Noömi en Boaz de zijpanelen vormen. Op de dorsvloer bereikt het liefdevolle en kwetsbare handelen van Ruth het absolute hoogtepunt als Ruth midden in de nacht Boaz opzoekt. In volmaakte weerloosheid en afhankelijkheid kiest Ruth ervoor om zich aan de voeten van Boaz te vleien terwijl deze op de dorsvloer is gaan slapen.

-
- Lees Ruth 3 en bespreek wat opvalt
-

Het middenstuk: het waagstuk van Ruth

Voordat we de zijpanelen gaan bekijken, letten we eerste op het middenstuk het schilderij. Ruth begeeft zich midden in de nacht naar de dorsvloer van Boaz, die daar – volgens Noömi – zou gaan slapen.

Een dubbelzinnige beschrijving

De auteur is in zijn beschrijving van het gebeuren tamelijk suggestief. Allereerst was een dorsvloer een plek die in het oude Midden-Oosten werd geassocieerd met vruchtbaarheid en wat daarbij komt kijken, vergelijkbaar met een strand met ondergaande zon tegenwoordig. Als je leest van een man en een vrouw midden in de nacht op de dorsvloer, dan werden er gelijk allerlei erotische

Dat Noömi vermoedt dat Boaz op de dorsvloer gaat slapen is overigens niet verwonderlijk: in de regel werd het graan in Israël 's avonds gedorst. Dat had te maken met de wind die juist 's avonds vaak ideaal was, zodat het kaf en het stro kon worden weggeblazen en het koren op de grond viel. Zo bleven alleen de waardevolle graankorrels over die vervolgens in verschillende hopen bij elkaar werden verzameld. Als dan al het dorswerk gedaan was sliepen de werkers 's avonds op of rond de dorsvloer, zodat eventuele dieven geen kans hadden om illegaal een graantje mee te pikken. Het is daarom ook heel begrijpelijk dat Noömi verwacht dat Boaz daar gaat slapen.

associaties oproepen. Ook de overige woordkeus van de schrijver is geladen. De Hebreeuwse woorden voor 'komen', 'liggen' en 'terugslaan/ontbloten' zijn allemaal meerduidig, terwijl het woord voeten soms een eufemisme is voor geslachtsdelen (bv. In Exodus 4:25 en Ezechiël 16:25).

De schrijver voert zo de erotische spanning op, terwijl hij anderzijds heel duidelijk laat blijken dat er die nacht géén gemeenschap is geweest tussen Ruth en Boaz. Anders zou de discussie tussen Boaz

en de andere lossen in het volgende hoofdstuk volkomen overbodig zijn. Bovendien lezen we pas in

4:13 dat Boaz Ruth tot vrouw neemt en met haar slaapt. De erotische spanning tussen Ruth en Boaz komt – vooralsnog – niet tot ontlading.

Door die tegenstelling tussen erotische spanning aan de ene kant en het uitblijven van daadwerkelijke gemeenschap anderzijds, wil de schrijver duidelijk maken dat er hier veel meer aan de hand is dan een simpele nachtelijke romance. Juist omdat de seksuele spanning zo hoog wordt opgevoerd, valt het des te meer op als de daadwerkelijke ontlading uitblijft. Het is alsof de schrijver duidelijk wil maken: let op, hier is iets bijzonders aan de hand! Dit is duidelijk geen Shakespeareaanse romantiek, maar gaat om iets anders. Dit is een verhaal over een dieper soort verbondenheid: die gaat nog een stap verder dan seksuele gemeenschap.

-
- *Vraag: de Bijbel gebruikt vaker onbevangen erotische taal om diepzinnige thema's aan de orde te brengen. Het bekendste voorbeeld is natuurlijk het boek Hooglied. Wat zou deze onbevangenheid ons kunnen leren over hoe wij over seksualiteit spreken?*
-

Meer dan het normale

Dat het hier om de diepe Bijbelse liefde en verbondenheid gaat, en niet om zinnelijke erotiek, zien we trouwens ook in wat Boaz tegen Ruth zegt in vers 10. *'Dit getuigt van nog meer trouw dan wat je voorheen al hebt gedaan'*, zegt hij, *'Je hebt niet omgekeken naar jongere mannen arm of rijk.'* Het woord trouw dat Boaz hier gebruikt is datzelfde woord voor 'liefdevol handelen dat de normale gang van zaken overstijgt' dat centraal staat in heel het boek. Dat liefdevolle handelen wordt, aldus Boaz, zichtbaar in het feit dat Ruth niet achter jongere mannen is aangegaan.

Daarmee zegt Boaz impliciet twee dingen. Allereerst kun je op basis van deze woorden concluderen dat Boaz zelf een oudere man is. Op een andere manier kun je de verwijzing naar jongere mannen

Misschien was Ruth eerst trouwens ook wel van plan een jongeren echtgenoot te zoeken. Boaz had namelijk gezegd in 2:8 dat Ruth op zijn veld moest blijven, bij de vrouwen die bij hem werken. Toen ze vervolgens bij Noömi terugkwam gaf Ruth de woorden van Boaz anders weer. Ze zei in 2:21: 'Hij heeft gezegd dat ik bij zijn *maaiers* (letterlijk: jongens) moest blijven'. Boaz had het juist expliciet over *meisjes*, Ruth heeft het daarentegen over *jongens*. Ruth – zo laat de schrijver subtiel merken – heeft blijkbaar meer oog voor de jongens, dan voor de meisjes van Boaz. Misschien – zo wordt min of meer gesuggereerd – dacht Ruth dat ze onder deze jongens wel een geschikte kandidaat-echtgenoot zou kunnen vinden. Noömi zat op dat moment echter al helemaal op de lijn van Boaz en droeg Ruth in 2:22 op om toch vooral bij de vrouwen van Boaz in de buurt te blijven. Had Noömi haar plan toen al helemaal uitgedacht?

niet lezen. Daarnaast is het handelen van Ruth opvallend, want ze doet iets wat totaal niet in de lijn der verwachting ligt. Het zou logisch zijn om te veronderstellen dat Ruth – als ze op zoek gaat naar een nieuwe echtgenoot – zich richt op jongere mannen.

Ruth doet dus meer dan het normale door voor Boaz te kiezen. Het is niet normaal voor een betrekkelijk jonge vrouw om met een oudere man aan te pappen. Boaz was niet de meest ideale

partij voor Ruth, bekeken vanuit haar oogpunt. Maar uit liefde doet ze meer dan het normale.

Voor wie doet ze dat? Als we Boaz mogen geloven – en we hebben geen reden om aan hem te twijfelen – dan doet ze het niet voor hem, maar voor Noömi. *'Dit getuigt van nog meer trouw dan wat je voorheen al hebt gedaan'*, zegt Boaz, en daarmee verwijst hij naar wat hij in 2:11 tegen Ruth had gezegd toen hij zijn bewondering voor haar niet onder stoelen of banken had gestoken *omdat ze alles had opgegeven voor haar schoonmoeder*. Ruth is hier dus niet op zoek naar een nachtelijke romance, of naar een sprookjeshuwelijk, maar wil door haar zelfovergave, haar kwetsbaarheid, haar weerloosheid en haar afhankelijkheid trouw bewijzen aan Noömi. Uit liefde voor Noömi ligt Ruth midden in de nacht volspanning aan het voeteneind van een herenboer.

Nogmaals wordt duidelijk dat we in de persoon van Ruth in aanraking komen met goddelijke liefde die veel verder gaat dan wat wij mensen gewoonlijk onder liefde verstaan. Ruth belichaamt Gods liefde die in volmaakte zelfovergave zichzelf kwetsbaar en weerloos maakt om in deze wereld van verbaal, psychisch en fysiek geweld een andere toekomst mogelijk te maken. In Ruth zien we daarvan duidelijk al de contouren, maar in Jezus zien hoe deze goddelijke liefde op een volmaakte

manier naar ons toekomt. Elke keer wanneer we van Hem lezen, over en tot Hem zingen, tot Hem bidden, over Hem denken, mogen we horen hoe God in volmaakte gevende liefde voor ons een nieuwe toekomst wilde openen.

- *Vraag: op welke manier geeft het nachtelijke waagstuk van Ruth ons meer zicht op wat Jezus gedaan heeft voor ons?*
-

De zijpanelen: de reacties van Noömi en Boaz

We hebben nu ingezoomd op Ruth en haar daad van liefdevol handelen en we hebben Noömi en Boaz slechts zijdeling genoemd. Dat is ook niet gek, aangezien Ruth's liefdevolle handelen het centrum van het schilderij is, maar dat betekent niet dat de zijpanelen er niet toe doen. Integendeel, de zijpanelen horen helemaal bij het stuk en zonder deze twee zou het centrale element als het ware in de lucht hangen. Zo is het met de liefdevolle daad van Ruth: die komt pas tot klinken in verbondenheid met Noömi en Boaz. Maar – zo laat de schrijver subtiel zien – deze liefdesdaad van Ruth resoneert ook daadwerkelijk in het concrete leven van Noömi en Boaz. Om dat te laten zien beperk ik me in dit gesprekspapier slechts tot één aspect dat je zowel bij Noömi als bij Boaz ziet.

Noömi komt in beweging

Ik begin bij Noömi. Aan het begin van hoofdstuk 3 horen we Noömi tegen Ruth zeggen: 'zal ik niet een huis voor je zoeken?' Letterlijk zegt ze: 'zal ik niet een plaats zoeken waar je rust vindt?'.

Het verlangen naar rust was iets dat sterk leefde in het hart van Noömi, want ze had het er al eerder over gehad. In 1:9 had ze bijvoorbeeld het volgende tegen haar beide schoondochters gezegd: 'Moge hij (=de HEER) ervoor zorgen dat jullie allebei geborgenheid (=rust/thuis) vinden in het huis van een man'. Deze wens maakt allereerst duidelijk dat Noömi 'rust' vooral associeert met de huwelijkse staat en daarnaast dat ze de HEER ziet als degene die in deze rust moet voorzien.

Aan het begin van hoofdstuk 3 heeft Noömi echter een radicale verandering ondergaan. Niet zozeer wat betreft haar opvatting over rust – haar opdracht aan Ruth laat zien dat rust voor haar nog steeds staat of valt met het hebben van een echtgenoot – maar wel als het gaat om hoe die rust tot stand komt. In 1:9 had ze alle verantwoordelijkheid afgeschoven op de HEER. God moest het maar doen, dan Noömi zich weer terugtrekken in haar zelfgekozen isolement van verbittering. Nu ze echter gaandeweg steeds meer in aanraking kwam met Ruth's liefdevolle handelen dat de normale gang van zaken overstijgt, ging haar hart stukje bij beetje open. Niet van het ene op het andere moment, maar stukje bij beetje.

De schrijver laat heel mooi zien hoe Noömi gaandeweg het boekje langzaam ontdooit. Waar ze in 1:9 'rust' nog verpakt had in een vrome wens waar ze zelf weinig invloed op had, daar opende de liefde van Ruth in haar hart de mogelijkheid dat zij zelf misschien wel een werktuig zou kunnen zijn om deze wens te verwerkelijken. De liefde van Ruth verandert het hart van Noömi zo dat ze niet langer afstandelijk en passief in het leven staat, maar juist betrokken en actief. In en door de liefde van Ruth ziet Noömi iets van de toekomst en dat zet haar in beweging. Dat is wat deze 'liefde die het gewone overstijgt' tot stand wil brengen.

-
- *Vraag: Noömi is tot het inzicht gekomen dat ze zelf een werktuig is om haar verlangen voor Ruth werkelijkheid te laten worden. Denk na over hoe jij een werktuig zou kunnen zijn om de verlangens die je voor andere koester werkelijkheid te laten worden. Denk daarbij eerst na over welke verlangens je hebt voor bepaalde mensen in je omgeving en probeer vervolgens concreet te verwoorden hoe je in de verwerkelijking van deze verlangens kunt bijdragen.*
-

De vleugels van Boaz

Iets dergelijks zien we bij Boaz. In het vorige hoofdstuk kon hij vanuit zijn rijkdom en overvloed Ruth nog eenvoudig goedheid bewijzen zonder dat hij er zelf existentieel bij betrokken was. Hij gaf haar meer dan waar ze recht op had, maar het kostte hem weinig tot niets. Dat neemt niet weg dat hij wel van haar en haar liefdevolle handelen onder de indruk was gekomen. Hij stak zijn bewondering niet onder stoelen of banken en ook hij had Ruth al het goede toegewenst: *‘Moge de Heer je daarvoor rijkelijk belonen – de Heer de God van Israël onder wiens vleugels je een toevlucht hebt gezocht.’*

De woorden van Ruth hebben nog een betekenislaag. Het woord ‘vleugels’ kan ook vertaald worden met ‘de slip van het kleed’. Als de man ‘de slip van zijn kleed spreidt’ over een vrouw, dan drukt hij daarmee uit dat hij haar tot vrouw neemt. Zo lezen we bijvoorbeeld in Ezechiël 16:8 dat God zijn mantel over Israël uitspreidde en daarmee met het volk een verbond aan ging.

De woorden van Ruth kunnen dus ook opgevat worden als een expliciete vraag aan Boaz om haar tot vrouw te nemen. Overigens hoeven beide betekenissen elkaar niet uit te sluiten, maar vullen ze elkaar juist aan.

Opvallend genoeg komt in dit hoofdstuk dat beeld van die vleugels ook weer terug. Helaas zie je dat in de Nieuwe Bijbelvertaling niet terug, maar letterlijk zegt Ruth nadat Boaz haar ontdekt heeft aan zijn voeteneinde: *‘Spreid uw vleugels over mij uit’.*

Met die woorden refereert ze ongetwijfeld aan Boaz’ eerdere woorden. Alleen waar Boaz met die woorden een vrome wens had geuit en de verantwoordelijkheid voor bescherming naar God had toegeschoven, daar komen ze hier in

het antwoord van Ruth terug als een klemmend appèl om haar onder zijn hoede te nemen. Als je dat verschil in ogeschouw neemt, dan zegt Ruth eigenlijk tegen Boaz: ‘Je had gelijk, Boaz, dat ik kwam schuilen onder de vleugels van de Heer, maar die vleugels van God worden concreet in wat jij voor mij doet! Boaz, je kunt je er niet me een vrome wens van afmaken, maar als je in aanraking komt met deze overtreffende trap van liefde, dan kun je zelf niet buitenspel blijven.’

-
- *Vraag: Boaz uitte in hoofdstuk 2 een mooie wens, maar hij houdt zichzelf eigenlijk buiten schot. Is deze houding herkenbaar? Gebruiken wij mooie wensen soms ook om als afleiding van het feit dat we onszelf niet daadwerkelijk willen inzetten voor een ander?*
-

De vleugels van Boaz

Zie je wat er gebeurt in Ruth 3? Ruth’s ‘liefde die de normale gang van zaken overstijgt’ vraagt om een antwoord, om een daad, om een reactie, om een concrete handeling.

Voor Noömi ging op een wonderlijke manier de toekomst open toen ze in aanraking kwam met Gods liefdevolle handelen, maar dat ging niet buiten haar om. Ze had daar zelf helemaal deel aan. Ze kreeg geloof, ze kreeg vertrouwen toen ze Ruth bezig zag, en dat vertrouwen zette haar in beweging.

Hetzelfde geldt voor Boaz: ook hij kwam onder de indruk van Ruth’s liefdevolle handelen en ook hij wordt hier door Ruth uitgedaagd om zichzelf te geven. Ook bij hem vraagt de liefde van Ruth om een reactie en een handeling.

Zoals dat geldt voor Boaz en Noömi, zo geldt dat niet minder voor ons. In de periode van advent en kerst komen wij keer op keer in aanraking met Gods liefdevolle zelfovergave in Jezus Christus. Het boekje Ruth daagt ons uit om niet alleen vol verwondering en ontzag deze liefde van God te bewonderen, maar om in beweging te komen. Als kerst ons leert dat God deze wereld zo liefhad dat Hij zelfs Zijn Zoon gezonden heeft, dan kunnen we deze liefde alleen daadwerkelijk *leren* en *laten* kennen als we onszelf erdoor in beweging laten zetten.

Hoe kunnen we spreken over vrede op aarde en in ons hart, als we ons niet daadwerkelijk inzetten voor vrede – in het klein en in het groot? Hoe kunnen we spreken over Gods gerechtigheid, als we zelf niet streven naar recht en gerechtigheid in onze eigen omgeving? Hoe kunnen we spreken over Gods koningschap, als we ons niet daadwerkelijk in dienst laten nemen? We kunnen niet stil

blijven staan bij een mooie wens, maar we moeten ook het verlangen hebben om een werktuig te zijn in de verwerkelijking van onze wensen.

- *Vraag: praat met elkaar door over je grootste verlangen voor deze wereld en onze samenleving. Hoe kun jij als individu en hoe kunnen wij als gemeenschap onszelf in laten schakelen om deze wens te verwerkelijken? Probeer zo concreet mogelijk te zijn.*
-